

ספר

מרגניתא שפירא

יביל

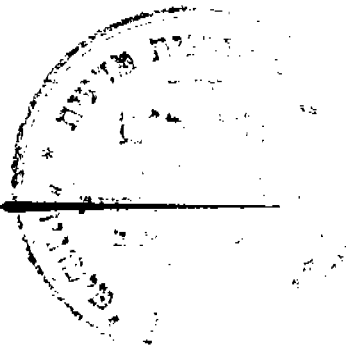
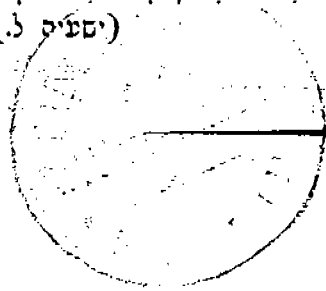
קורות ופעלות רבנו נתן שפירא מהוראדנא, ציור נאמן מתבונת
נפשו המדעית, תולדות וקורות מטעיו המתיחסים אחר מטהו
מטה שפירא, ובשמו ידנולו.

מאת

חיים דובעריש פריעדבערג

מקראא.

כתבתי על-לוח אהם ועל-ספר חקק
יתחיי ליום אחרון לעד עד-עולם.
(יסעים ל.)

דראהאביטש.

בדפוס א. ה. זופניק, תרנ"ט.

Verlag des Verfassers: Bernhard Friedberg, Biala b. Bielitz.

Druck von A. H. Żupnik, Drohobycz. 1899.

פרק ראשון.

הרב מ' שמשון ובנו הג'מ נתן שפירא בעל מבוא שערים ואמר:
שפר, ובניו הר' יצחק, הר' ישראל ושר' ושר' שלמה.

ועפ"י יולי מים דמיע להגידה
ואקונן מר עלי תרני אשפידה.

(רצנו קלונמוס נקימנו על נזרות הקהלות.)

א) דברי רבנו קלונמוס אלה אשר הצבנו לראש אמיר (מאשא) בראשית מאמרנו.
יורנו למדי לדעת כי קהלת אשפיר (Speier) נכבדה היתה בין הקהלות האשכנזיות אשר
התישב בהן עם ישראל אחרי ששם הר ציון והר הבית היה לבמת יערי ויגל יהודה מעל
אדמתו ופזר ונפץ לקצות תבל. אך אללי כי השאננים באשכנז עוד לא חדלו רגה קו לשלום
ואין טוב לעת מרפא — והנה בעתה כי גם פה הויה בס יד ה' וישתו כוס התרעלה בתוך
הקהלות הקדושות שמסרו נפשן על קדושת השם בשנת תתנ"ו. בשמנה ימים בירה אייר
(6 Mai) באו זרים בנהלתם ויאכלו חילם ואוצרותם בזון. ויהרגו עשר נפשות קדושות
אשר קדשו את בוראן תהלה... ושם היתה אשה חסידה אחת ושהמה עצמה על קדושת
השם. (קונטרס נזרות תתנ"ו צד 44) ועל נפשות המהורות והנקיות האלה נשא רבנו
אליעזר ב"ר נתן קינה בנפש מרה ולוח נשברה. ויאמר:

אלה עדה המיוחדת אשר יחדו צודה כהרונן מלכות עשרה.

לב אחת ושכם אחת תעקדנה נוטרה ופשטה צוארה.

יפיית בעליונים ובתחתונים אנודה שפירא נחלה שפרה.

אחרי אשר קהלת שפירא והמהורות היו להרפה ולבנות נדו היהודים שארית
הפליטה מעיר לעיר כצאן אובדות וגם אלה אשר מספרם מעט היה ונער יבתם היו
כאור מוצל מאש להם ההרב ההתהפכה בראש כל קרית וישעו ויורג מטעיהם ופארם
הקפצפה וזכר ערש ילדותם קהלת אשפירא באשכנז לא מש מתוכם אבות לבנים
הודיעו כי יתימנו בצור ממנו הצבו ונקמו ותפקדם שמרה רוחם ויטביעו הותמם
שפירא אשכנזי.

במחצית המאה השלישית מאלף הנכחי מוצאים אנחנו את הרב מ' שמשון
שפירא אשכנזי — דור הרב ה' דוד ג'מ בעל צמח דוד — מוצאי ירך הכהנים
אשר בקהלת שפירא, והוא היה לעדות בנו — בחקדמתו למבוא שערים — איש חי
ורב פעלים ובנו יוצא ירכה הוא הג'מ נתן שפירא אשר הרבין תורה בישראל
לתלמידים רבים הכמחים לדבר ה' זו ההלכה ולבקשתם המתאווים תאווה לנפש לשקוד
עד דלתות ולהרוש מעל ספר ה' בבתי נפשי ויתאוו תאווה מקצתם ואותי זום יום ידרושון
לפתוח להם שערי רבנו יצחק מדרורא ויצאו בו ידי חובתם ולהסיר מסוה מעל פניהם
ולסקל להם המסלה ולהורות להם הדרך הישר והאמת אשר יבנסו בו בשערי הנעולים
וסגורים בפניהם ולהמציא מרגוע לנפשם ולעשות להם פרישה לספר הנכבד ההוא כי
נלאו למצוא הפתח וקצר מצע שכלם מהשתדל להבין דבריו והדרך נדה בעדם וסגור ואין

פוחת לעבוד בין גדריו, ונפשם חשקה לחיות בנועם דבריו, ולבקר בהיכלו ולהתענג ולהשתעשע מזיו כבוד נעמות מילולו, ולעמוד על סודו, ולספר הודו ולהכיר מה שיבו... ויאמרו אלי עורה משנתך, וקום קרא בגרון אל תחשוך בשופר הרם קולך... נמור ופרש לנו ועל מנלת ספר ובלשון צח ומצוחצה, ובשפה ברורה, קלה ולא חמורה, לנזר ועמדה, בכתב עברית, ולא ארמית, למען יריץ בו כל תלמיד הקורא, מבלי ראות אור הפוסקים והגמרא... ואתה תברור בקצור ולא באריכות, ורק בדברים שיש בהם צריכות, באופן שלא תשאיר לדבריהם סתירה... ויהי בשמע דבריהם כי נעמו וצדק דובריהם... הנה נא הואילי לדבר הפעם ואמרתי הנני הנני, ואף כי לבי בקרבי הומה לי ויענני מה לך פה לעמוד בנדולות... להראות מקום מבוא שערים? עם כל זה זאת אישיב אל לבי... לאמר הנם כי אנכי חולעת, נבער מדעת... מכיר אני את מקומי בבית המדרש שמדבורי שתיקתי יפה, כי דעת הקטן כמוני אינה מכרעת ומיפה, וגם מי שהוא אסיר בזיקי מדרות הזמן... אמנם מאחר שנדרשתי בהפצרה... אפיק רצון הנכספים... ואענה חלקי אף אני... לפרש קצת דברי רבנו המחבר, ואני נתתי אל לבי לקרוא שם המאמר הזה מבוא שערים לשני טעמים. הא' לפי שהוא דרך ומבוא לבוא ולכנס אל כל שער ושער משערי רבנו המחבר. ב' לפי שהמעשה הזה אשר עשיתי לחבר המאמר הלז לא ללמד על עצמי יצאתי אלא ללמד על כלל תלמידים כלו יצאתי כנוכח, וקודם כל אני מודיע לכל שרפעים כתבתי שנים או שלשה תירוצים או יותר על קושיא אחת ואף על פי שאני יודע ידיעה נאמנה שאין כלן עולין כהלכה עם כל זה לא הכרעתי ביניהם והעליתום כלם, על הקונטרס הלז... וכמה פעמים נמצא שהנאונים האחרונים אשר אנהנו נודנים אחריהם היה מהרי"ל מ' יונה מ' מנחם מעיל צדק ריב"ש... נושאים ונותנים באותו הדין והפסק אשר נושא ונותן בו הוא ז"ל ולפעמים מסבכים עמו ולפעמים חולקין עליו... לכן ערכתי מערכה מול מערכה, למען לא תהא עוד הדעת נבוכה. (בהקדמתו למבוא שערים).

מתכונת נפשו הרה ולמורה גדע, הוא היה איש אשר חלק לו אלהים הניזנות ישרים, והיהו בדעת ובחכמה, וחזון בלתי נפרץ הוא כי רב תופש ישיבה ומרביץ תורה בישראל, ובימים ההם, יעמיק בהשפה העברית ודקדוקה, וידע היטב ספרי המדקדק ר"א אישכנזי כמו ס' הבחורה ההרכבה מסורת המסורת, וגם ספרי הרד"ק זכיר פעמים בלתי ספורות בספרו אמרי שפר, גם מספרי החקירה לא הניח ידה המורה היה אמון שעשעיו וכל פרקו היו אצלו כמונחים בקופסא; וכמו כן נפנוש בכל צעד ושעל בספרו אמרי שפר דעות מבהרי ספרי החקירה החיו בזמנו כמו העקרים, הראב"ע, עקדת יצחק, שבילי אמונה לר' מאיר בר יצחק אלדבי הרופא (שם ד"ז ע"ד), גיה שלום לר' אברהם שלום בר יצחק (ד"א ע"ב), אמרי נועם לר' יעקב ד"ל ישיקאיש, אשר נבה מכותלי ספרו כי ידעם כלם על פה; הפלפול המעקל והמעוות לא מצא בחביו קן לו, גם כי החל אז לשלוש שלשת ויפריץ לחוב בארץ, ונחפז, הוא כי ויהו ממנו והנאה, ועליו הגה הדין מישפטו, כי מי שמהר לפתור בתהלת מחשבתו ירצה לעייל פלא בקופא דמחטא. (מבושע דיני מליחה אות א'). ספרו מבוא שערים כתב ושקל בפלס התכונה ובדרך קצרה, כאמרם ז"ל, פסקי ההלכות יפסוק על פי מוריו ורבותיו ולמנהגי ישראל יתן גם הוא תקף ועז בתורה, ואף על פיהם יפסוק הלכתא, והוא היה אומר: שבשביל כך נקראים ישראל קדושים כיון שהרבה דברים מותרים בתורה אלא ישראל החמירו על עצמן ונהגו בהם איסור כדי לעשות סג לתורה, וקדוש יאמר לו ע"ש אמרם ז"ל קדש עצמך במותר לך. (שם דיני טרפות אות א'). —

גודל יקרתו בעיני רבני דור וחץ ערכו הרב נדע מזה. כי גם אליו פנו נאוני זמנו בדבר שריותא. דענונה (ראה שו"ת ב"ה ההרשעות סמן ע"ה). וכאשר ישאל איש בדבר אלהים שארו את פיו. ובעינים כלות ומיחלות חכו לקראת אמרותיו. כי מלבד בקאותו הגמלאה בכלא תלמודא ופוסקים ראשונים ואחרונים אשר כלם נגולו לפניו ולאורם הלך ויראה אור. וכל זה לא אנים ליה. ענר הננו ה' ולו עקד ספרים יקרים. וכתבידות אשר על פיהם אסיק שמעתתא אליבא דהלכתא. ופעם יביא וראיתי כתיבת ידו של שאר בשרי הרב הגדול מ' יוסף זלמוני (1) ול שחרץ קושיא זו (מבושע מליחה אות ב'). ושאר מ' יוחנן לוריא ז"ל כתב בספרו משיבת נפש (2) וראיתי בספר ישן נושן (מבושע). וכהנה עוד רבות אשר תעידנה על אמיתת דברנו ואשר על כן היה לאל ידו לחבר חבורים יקרים אשר שלומי אמוני ישראל ישישו עליהם בעל שלל רב. ובהיותו עוד בחיים חיתו הדפוס בעיר לובלין. שנת של"ה. באורים לבאר סדר ברכת המזון וזמירות — וביא בתוכם (דף כ' ע"ב) מה ששמע מאביו הר' שמשון ז"ל. — וישכון או בעיר ממלכתו הוראדנא. במדינת ליטא. אשר שם העלה עלי ספר נס ספריו אמרי שפר ומבוא שערים. אשר לא זכה הדפוס בהיו (3). והדושים על המרדכי (שם מליחה אות ע'). והדושים על ארבעה טורים (שם דיני כבוד אות ק). שנשארו בכתובים ויהיו לברות לשיני הזמן ויד העת הויה בס. ואין שריר למנו. והכל על דאברין כי לא משתכחין!

לעדות שארו הר' דוד גנו בספר צמח דוד נתנה נפש הג"מ נתן למרומים בשנת שצ"ה אחרי עזבו את משרתו בהוראדנא. ולא ידע איש את קבורתו. שלשה בנים השאיר אחריו. כלם מופלאים באוריתא. ורחב בינתם תעיד כי כרעא מאביהם הם. היה ריה יצחק הר' [ישראל] ישיבה והר' שלמה.

ב) תלמידיו ובנו הג"מ יצחק. התימר בכבוד אביו. ונר בעיר קאוולי וינהג שם ישיבה גדולה אשר רבים נהרו אליה (צמח דוד) אך הוא נפר על כבודו זה ויעזוב את העיר קאוולי והישיבה. ויבא לקראקא ויחל להדפיס הס' אמרי שפר מאביו. הכולל באור לפירוש רש"י ז"ל ומישב דברי המורה וקושיותיו. בהם הוה עשה לנו מחברו מטעמים ויאסוף לאגדה אחת ממישב דברי מפרשי התורה. כמו הג"מ תולדות יצחק. רמב"ן. צרור המורה. חזקוני. ולו תפוחי זהב במשניות כסף כי הפליא אף הגדיל עשה. ויהי בהשלימו את אמרי שפר עד דף קצ' (סוף ספר ויקרא) וחשבת המלאכה כי הר' יצחק נקרא מחיל אל חיל. ונתמנה לדיין וראש הישיבה בעיר לובלין. ובמשך הזמן אשר המק ובער מקראקא לבוא למחוז הפצו לובלינה באו העלים הנדפסים האלה אל המדפיסים בוויניציאה. ויקצצו בנשיות וקצצו הדברים ויפשיטום צורתם וילבישום צורה אחרת. ויציאום לאור בשם:

(1) הוא היה רב אב"ד בעיר אובן ערך שכ"ה (הרכ"א בהוספותיו לס' יוחסין).
(2) אמרי שפר (מ"א ע"א). הרב ר' יוחנן בר אהרן לוריא חבר ספרו. משיבת נפש עה"ת ועל רש"י בשנת רפ"ו (כ"י רד"א 400—283 q). ונזכר לתחלה בשו"ת. חוט השני (ס' כ"ב). ויהי חתן הג"מ שלמה שפירא שהיה אבד"ק הי"ל. סרון ואח"כ בלאנדויא (בהקדמת הרש"ל לתשובותיו). כי לקח את בתו מ' מרים לאשה. ונעלה היא מעל כל שפק שרג"ש היה מייצאי חכמי הרי"ש שפירא הוה. ולכן יכנה את ר"י לוריא בשם, שאר"י. —
(3) הס', מבושע"ע יצא לאור בפעם הראשונה בלובלין בשנת ש"נ"ה. ובפעם השנית ביעסניץ הפ"ד. —

באורים על האשל הגדול רש"י ז"ל מה שחבר הרב המובהק הגאון מוהר"ר נתן מק"ק הראדנא גדולה נ"ע על חמשה חומשי תורה אשר אור תורתו היה זורח בכל ארצות אשכנז עם קצת הגהות ודברים מתוקים מדבש ונופת צופים ע"ד פשט האמת יפה וברה, לכן יהא מצויה לכל בעלי פלפול וסברא, ונתוסף עמו פי' המלות הזרות והקשות בבירורה מהמתרגום חמש מגלות עד גמרא, עם פי' המלות על ס' דניאל ועזרא אנב גררא, שחבר מוהר"ר מיכל מארפט שיק ז"ל בעל תורה (4) בשנת כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון לפ"ק פה וויניציאה.

ויהי כי הגיעו הבאורים האלה ליד הר' יצחק ויבקש מרבני הועד הנועדים בלובלין לאסור אסר על הבאורים האלה שלא יראו ולא ימצאו כי הכל תהו ובהו ומזויף מתוכו כלו עלו קמשונים כסו פניו חרולים, וכאשר הגיעו הספרים האלה בגלילות אלו הוכרו בהסכמת כל רבני ראש המדינות שלא ימכרו ויהיו בכל יראה ובכל ימצא בכל ארצות אילו ואשר קנו מהם יוחזר להם המעות, ולא ימצא בביתך עולה, לכן דורשי רשימות תקבלו האמת ממי שאמרו ובראותיכם זה לעמת זה יתברר האמת עד כי מלאה הארץ דעה כמים לים מכסים, ולשונו בהקדמתו והוא הביאו תחת מכבש הדפוס עד גמרא בלובלין ויצא לאור כליל בהדרו ומאירת עינים:

ספר אמרי שפר שחבר החכם הכולל מופת הדור פטיש החזק עמוד הימיני בוצינא קדישא כרכא דכולא ביה כבוד מורנו הרב רבי נתן אשכנזי בן כבוד הרב רבי שמשון ז"ל שפירא הוא הנותן אמרי שפר והוא הנותן זרע לזרע ולחם (שנ"י) לאוכל לחמה של תורה לפ"ק: נדפס פה ק"ק לובלין הבירה עיר ואם בישראל תחת ממשלת אדוננו המלך זיגמונד השלישי יר"ה ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח אמן כן יהי רצון בדפוס קלונימוס בר מרדכי." 2.

הרב ר' יצחק שפירא חי חיי שלום ושלוה בעירו לובלין וישק את העדרים עדרי צאן קדשים הבאים אליו להשקותם מכאר התורה, ונכבד היה בעיני נאוני דורו ובשנת שס"ב (ה' האת הברכה) בהיות בעירו הועד, והרבנים הנועדים הסכימו על הרפסת הס' תקוני זבה (פראג, שס"ד) בא גם הוא על החתום בחברתם, אחרי חתימת המוהר"ם

(4) מר' מיכל זה נדפס מכבר: א) מנחה חדשה, פירוש קצר על פ"א מלוקט מספרים קדמונים ובסופו קצת לקושים ע"י הר' יחיאל מיכל בר' ידידיה מאראפט שיק, לובלין של"ו. ב) נורת אוסטרין וק"ק ווינא, נעתק מל"א ע"י הר"מ בר"י מלובלין, קראקא שס"ב (אוה"ס אות ב' נו' 96). ג) סדר ברכה, על דיני ברכות, קראקא שס"ב. ובאוצר ספרי רד"א (Nr. 1526 q.) נמצא: המרקחת, להר' יהודא ליב ניוונכד להר' יחיאל מיכל מאראפט שיק, וידויים כסדר א"ב, כ"י.

האבדק לובלין בזהיל: גם אני ינעתי ומצאתי כלו כפתור ופרח הוא וכן הרשות בידו לזכות בו הרבים להביאו לבית הדפוס כה דברי הצעיר יצחק בן מהר"ר נתן שפירא זלה"ה. וכמו כן מצאתיו התום בין מבחרי נאוני הדור שהסכימו על הדפסת העקרים עם עץ שתול וויניציאה. שעה בלובלין (ב' לפרשת יוסף ה' עליכם נכה אלה פעמים שעד) וחממו זאת: "מאיר בר גדליה" שמואל אליעזר בר יודא הלוי ז"ל. יצחק בר נתן שפירא זלה"ה. (5)

וינוע יצחק ויאסף אל עמיו והשאיר אחריו בן ובת אשר נדבר מהם בפרק השני. ובן אחיו הגימנת בעל מגלה עמוקות נשא עליו אבל כבד (מנע פ' חיי שרה) וה' מצבתו:

וינוע יצחק זקן ושבע ימים

בשנת שפ"ג לפ"ק.

נתבקש לשיבה של מעלה למרומים.

יד ושם היה לו בשבע חכמות הרמים.

והעמיד תלמידים רבים.

שמו נודע בכל העולם

שפירא ויאה אמרי...

ו) בנו השני של הגימנת נתן הגימנת ישראל ישכר היה בראשונה אב"ד בעיר פינסק. ונתעלה משם לשבת על כסא הרבנות בוורמייזא. ותשובה ערוכה אליו בשו"ת מהר"ם לובלין (סמן פ"ח) ויבנהו בשם "מהותני" וכמו כן נזכר בשו"ת הוט השני (סי' כ"ב). וגם בן אחיו מ' שלמה הרב מ' נתן זכירנו בספרו מגלה עמוקות עה"ת. (פ' שמות) בהוספת מלת "זל" ומוה נראה שנקרא לשמים מעל ערך שנת ש"ק. בעיר וורמייזא (ראה קובץ על יד שנה ג' צד 5). ולו שתי בנות אשר נביאם הלאה (פ"ב אות ד). — (ד) בנו השלישי של הגימנת נתן הגימנת שלמה אבי הרב בעל מגלה עמוקות מת בימי עלומיו ואיפה טמונה נותו ומתי נלקח לשמים מעל נעלם מאתנו.

פרק שני.

הר' נתן בהג"מ יצחק. ובנו הגימנת ישראל האבד"ק קאליש ותולדותיו. מחתנו הר' יוסף שלמה רופא לוריא וצאצאיו. מ' חנה ואסתר בנות הגימנת ישראל ישכר.

(א) שם בן הגימנת יצחק שפירא (הנזכר באות ב' בפ"א) היה נתן על שם אביו זקנו וביא תחת מכבש הדפוס בעיר מנורו לובלין. אשר לעדות מצבתו הרב"ן שם

(5) ואחרי חתימתו תבאנה שם החתימות האלה: (האלופים התורניים בני הישיבה בפוזנא) בנימין בר חיים זצ"ל מראששיק. יהודא ליב בר יוסף אשכנזי זצ"ל. יודא נקרא ליבא בר ישראל יעקב חיות נ"ע. יצחק אייזיק בר יהונתן פליק. יצחק בר שמואל מכית לוי שלישיא (יד מנחם שע"ד לונגשיץ). שמואל בר יוסף יאסקא ז"ל (חותם פה לעסלא ב' ש"ז אב שע"ד). מנחם מאניש חיות בר יצחק ז"ל (לובלין א' ה' אדר שע"ז). אפרים בר נפתלי הנקרא זלמן שיר ולא אדם (ד' ש"ז אב שע"ז שעבר ש"ן). גדליה בר מאיר זלה"ה (ד' ה' חשון שע"ה לובמלא). שלמה אפרים בר"א לונגשיץ (ג' י"א שבט שע"ה פראג). ישעיה בר"א הורוויץ (ג' י"א שבט שע"ה). ואם חתימת הר"י שפירא בדפסת לפני חתימות מוכחרי נאוני הזמן אלה. זה אות על גדלו

תורה את ספר הזהר בשנת ש"פ ג' בצירוף הנהותיו ומראה מקומות ויבדיל בין מראה מקום הגימטריה המוקדמת ובין המהודשים... והנה אנכי מפיל תחנתי לכל מעיין בספר החתום הזה באם המצא ימצא איזה שניאה או שיראה בעין שכלו שהוא נמנום לבנו אל ימהר רק אחר העיון והחקירה דקה מן הדקה כי אם הגזירה אמת ההרצות שקר. האמנם אל אלהים הוא יודע כי שמנו כל מנמותינו לסקל המסלה מאון ולהרים מבשול מדרך עמנו והשתדלנו בכל עז לתקן המעות כפי האפשרי אך אם הפועלים העושים במלאכת הדפוס פעמים שנו ברואה או גם אנחנו לא רצינו לשלוח יד במקום שאין היד שולמת הנה נקיים אנהנו מה' ומישראל. אלה דברי הצעיר נתן בן הגאון מוהר"ר יצחק שפירא זלה"ה. עכ"ל.

הרב מ' נתן זכה כי חננו ה' בבן נחמד ונעים הוא הג"מ ישראל שיהיה אב"ד קאליש. ויגוע ויאסף אל עמיו וי"ג מצבתו העומדת על מקום קבורתו בלובלין (6):

"אבי החכמים ראש הדרשנים, תורת אמת היתה בפיהו במסיני נתנה הרבין תורה בישראל והעמיד תלמידים הגונים, הוא מרנא ורכנא, הגאון המופלג שר התורה הדרשן הגדול מוהר"ר נתן שפירא זלה"ה. עניו וחסיד מתלמידיו של עזרא אשר עלה למדומים על בית שלמה. נפשו צרורה בצרור החיים, למנוחה ולשלום יום ד' י"ז אכרז שנת תי"ב לפ"ק בהגאון רבב ישראל מ' יצחק שפירא."

(ב) בנו הג"מ ישראל יצא לאור עולם בעיר לובלין, בקצה המאה הרביעית. ויגדל אותו אביו לתורה ולתעודה וילמדו אילן דאגדתא ולשוש בעומק ים התלמוד ויעל בידו מרגניתא שפירא. כי בכל אשר פנה הצליח, ושמעתיה התבדרין עלמא בנפ"ת וגם במקצוע האגדה והדרוש ידיו רב לו כי נועם חן הוצק בשפתותיו ותהיין אמרתיו מתוקות מדבש ונופת צופים לשומעם, ויצא עד מהרה שמעו הטוב בשם "הר" ישראל דרשן", ונתעטר אחרי זמן קט בעטרת הרבנות מהעדה המהללה והמפוארה עדת קאליש בפולניא, ותקחהו אחר כבוד ויסע שמה, וישב על כסא ממלכתו ויורה דת ודין ודברי ריבות בשערי עירו, אך הוא טרם הניד לפעלו ד', במצאו את עצמו ראוי לנהג ישיבה להפיץ מעינות מים חיים החוצה, עד אשר הפיק זממו הטוב, ומחשבתו הטובה הביא לפעלת ידים, ויכונן בביתו בית ועד לחכמים ההפצים לשמוע הדשות ונצורות, ויאספו אליו חכמים גדולים בתלמודא של בבל, ויעשו אונים באפרכסת לשמוע דברי אלהים חיים אשר התמלטו מפיו, ולא יקחת תלמידים אשר ישבו לפניו שורות שורות, והבהן הזה הגדול מאדו הטיפף לפניו מלים באגדה המושכת לב האדם כנהר, ובנפ"ת אשר מהם יצאו אחדים ונזר הרבנות על ראשם כמו שארז הרב הג"מ יהיא אל מיכל סג"ל מחבר הס' שערי שמים (7) והרב הג"מ אביעזר זעליג מרגליות מחבר הס' כסף

(6) העתקה הזאת הואיל בטובו יד"ג הרב הג"מ יוסף לעווין שטיין ג"י לשלחה לי, ויוסף להעירני שהג"מ נתן זה נזכר בס' ברכת המים (ש"א אות ז'), וגם בטיב נשין יביאו הראז"מ הרבה פעמים.

(7) הרב הג"מ יהיא אל מיכל למטה לוי גולד, כפי הנראה, בקאליש עיו מנורי אביו הרב מ' אריה ליב ב"ר נפתלי הירץ, חתן הג"מ שלמה זלם

נבחר 8) הנודעים לתהלה כי האציל מורס מרוחו הכביר במקצוע האגדה עליהם. והי פי שנים ברוחם בלקחם שני לב שומעם כי קסם היה על שפתותיהם.

בר יהודה ליב, ראב"ד בוויילנא, — (והח' פין בק"ג צד 87 כתב: „ולא ידענו מי הוא הרב הנ"מ שלמה הכוי אשר היה ראב"ד בבית דינו של הנאון בעל „חלקת מחוקק“, וחתם קודם להנאון הש"ך, ורק בפנקס דצ"ג מצאתי על פסק משנת תל"א: שלמה זלמן ב"מ יהודא הלוי ואולי הוא זה. עכ"ל). — בראשית המאה החמשית, ויקשב לקח מפי אבי אמו הנ"מ שלמה זלמן בוויילנא, ואחרי כן שב לעיר מולדתו ויבא לישיבת ש"ב הנ"מ ישראל שפירא ז"ל ויעש פרי הלולים בלמודו וידרוש במקהלות רבות להשיב רבים מעון ועיוור הלבבות לשוב אל ה', וילך הלך ונסוע עד באו עירי פראג ויתאכסן שם בבית הנדיב הקצין מ' מיכ"ל ווינר (שערי שמים" פ"ז ע"ב, וראה בס' „משפחות פראג" צד 115), ושם הכיא תחת מכבש הדפוס ספרו „שערי שמים“, בשנת תל"ה, יכול ח"י שערים מדרשו, בהסכמות הנאונים מ' יצחק בר אברהם אבד"ק פוזנא (ר"ח כסליו תנ"ל), מורו ושיב מ' ישראל בר נתן שפירא (ד' י"ב מרחשון תנ"ל), מ' יעקב יצחק בר שלום אבד"ק ליסא (י"ב אייר תל"ד), מ' מנחם בר זלמן אויערבאך מקראטשין חותם ביוםא דשוקא בברעסלויא (ר"ח תמוז תל"ד), מ' אברהם בר יהודא ליב פרוזנאר אבד"ק לונטשיץ (ר"ח טבת תל"ג), מ' מרדכי בר בנימין וואלף נינצבורג אבד"ק בריסק דלישא, מ' משה בר ישראל יעקב אבד"ק פנסק, ומ' נחמן בר שלמה נפתלי אבד"ק וויילנא (בועד סעלין כ"ח סיון תל"ג), מ' שלמה זלמן בר יהודב ליב (ובראש הסכמתו: הסכמת אבי זקני ומורי הרב החסיד דיין מצדין דק"ק וויילנא), מ' משה יצחק בר יהודא ליב האבד"ק העדישווא, מ' אריה יהודה ליב בר מנחם מענדיל אבד"ק ניקלשבורג, מ' אליקים נעץ בר שלמה זלמן סנ"ל אבד"ק ברודא (ובראשה: „הסכמת קרודי ורעי“), מ' יחיאל מיכל כ"ץ בר אברהם מלכוב אבד"ק פריסטיץ ב (ראה אדותיו ב„אנשי שם“ סי' רל"ז). —

מ בספרו „שערי שמים“ יביא חרושי תורה בשם דודו המהרש"א ז"כ (ח' ע"ב), ר אחיו הרב האלוף מ' שמואל נר"ו (ט' ע"א), אביו האלוף מהר"א נר"ו (כ"ח ע"א), דודו „האלוף הרב מ' אברהם בשם אביו אמ"ו הרב החסיד מ' זלמונה נר"ו ע (מ"ח ע"א), מורי ש"ב הרב הנדול מ' ישראל שפירא נר"ו (נ"ה ע"ב), חברו הו האלוף מ' מענדל נר"ו דרשן בפראג (ע"א ע"ב), „אלופי ומידעי התורני מ' אברהם גומבינר נר"ו (פ"ז ע"ב). הרב מ' י"מ נסע באחרית ימיו לארץ הקדושה ארץ לחונן עפרה, והי בנסעו לדרכו ירושלימה ובעברו דרך אשכנז לבא למחוז חפצו, והי צח בהיותו במלון בעיר נוגע-נהויזען ויתן שם הסכמתו על הדפסת ס' „עבודת הבורא“ (זולצבאך תס"ז) ביום ג' ח"י אדר שני תס"ז.

— 8) הרב הנ"מ אביעזר זעלינ בר יצחק אייזק מרגליות מ פל אצק היה אוד מוצל מאש הנגף אשר נגפו המאסקאוויטים בפרועם פרעות בישראל במדינת פולניא בשנת ת"ש"ו (בהקדמתו לספרו „כסף נבחר“), ויקחתו מלחתו „האלוף המרומם כמ' אליקים מקאליש“ (שם בהשער), ותהי „איתן מושבו בשב"ק קאליש אשר תמיד היתה עיר גדולה לאלקים כרכא דכלא ביה בעלי תריסין סרבעלי קרניים המנחים זא"ז בהלכה, ושם היתה מנוחתי כבוד והיינו עוסקים ביחד חמשה לאנשים מכל אנשים שבמקרא על השוב יזכר שמם הנקובים בשמותם הרב המופלג סיני יכנר עוקר הרים מהר"ר ישראל כ על קושר והרב המופלג מוהר"ר משה כ"ץ בן הנאון בעל הש"ך והרב המופלג מוהר"ר מיכל בעל „שערי שמים“ והרב המופלג מ' עזריאל השג"ק קאליש, ואני הקטן שבכלם נמרנו ללמוד ביחד תורה לשמה ולא דשום פניה אחרת הן הנאת ממון והן חלוקת הכבוד. וגם לאחר השריפה שלא נשארו בלתי אם ויתנו אעפ"כ לא עזבונו את תורת אלקינו ועמרנו על משמרת הקדש אף שהיינו מפוררים

הנ"מ ישראל בא בהסכמה בשנת תל"א על ס' לב ארץ עה"ת נר
ווילנ' שדא"ק תל"ד). ובאותה שנה נ' מנחם על הדפסת ס' מנן אברהם
(דירהנפורט, תנ"ב). בשנת תל"ג על ס' שערי שמים (ראה הערה 7). ובשנת תל"ד
(יום ג' ה' אדר שני) על ס' מגדל דוד, וערך תל"ו על הדפסת ס' שפתי ישנים
(אמ"ד ת"ס). ויגוע ויאסף אל עמיו ערך ת"ס בעירו קאליש, ומפדי תנובת עמו נשאהו

ומפורדים בין הגוים ממש תחת הארץ היתה דירתנו בבורות שיחין ומעורות. לא כן עתה
בראותי הלומדים איזה שעה דחוקה להם מיד בורחים מבית הספר והולכים למדינת אשכנז
כאסוף הון ולקקש את הכסף מה שלא עלתה על דעת שום אחד ממנו הנ"ל ללכת
לאשכנז כי אם נשארנו במקומנו גם שהיינו מסתפקים בדוחק גדול וזה עדות עלינו
שתורתנו היתה לשם שמים. ויען הרב מ' ישראל על קושר מחברתנו אשר היה
אחד מן המיוחדים תלמידי רבנו הנאון הגדול מ' העשיל ושמש לפניו נ' פעמים (?)
שנים), ויאמר: נלך בדרך הלמוד של רבנו הגדול הנזכר כאשר קבל מאביו הנאון מ'
יעקב אבד"ק לובלין וכאשר קבל אביו מהנאון מהרש"ל, והנני אניד רשום
בכתב אמת סדר הלמוד שלנו כך היה. לעיין היטב בגמרא תחלה ואח"כ בפירוש רש"י
ותוס' ביתר שאת ומעולם לא היינו מקשים ממסכת אחרת רק כל החדושים היו באותה
הלכה אבל לא להקשות להיות סותר במקומו על מנת לבנות שלא במקומו דרך משל
עוסק בקדושין ומחדש דברים בנירושין כעומד בסוריא וקטע ברומא וכבר אמרו כד קאי
בהאי מסכת לא תשאלנו במסכת אחרית, כו' והנה אחרי היותי מוכיח לרבים משך זמן
ימים רבים נתקבלתי להיות מוכיח בק"ק פולנא, ובמדינות פולניא בכמה קהלות
קדושות בקשו ממני אנשי קהלתנו להיות בקהלתנו ק"ק קאליש יע"א. (לשונו בהקדמתו
לס', חבורי לקושים). אחרי כן שם פעמיו מעיר לעיר לדרוש ולהעיר ולעורר את העם
ללכת בדרךי ה' ולעבדו בכל לבבם, ופעם, הוכיח בשער בת רבים בהיותו עמי בק"ק
מ"ץ (הנ"מ נבריא אל מקרא קא בהסכמתו לס', כסף נבחר). ובאחרית ימיו נתן
ה' את חנו בעיני הרב הקצין מו"ה בערמאן מהאל ברשטאדט, ויקחהו להיות
מיושבי בית מדרשו, וישבתי באהל בית מדרשו י"א שנים והיה מפרנס אותי בכבוד
ודירתי היתה דירת מלכים" (בהקדמת, חבורי לקושים); - בשנת תע"ב נתן לו הרי
בערמאן כסף למוצא נבחר מכסף הוא ספרו: "כסף נבחר יסולה ככתם
אופיר פשטים נחמדים עה"ת להוציא תעלומות לאורה אשר חבר חד מן חבריא... חד
מיושבי נואי בית מדרשו של הקצין והנדיב כהר"ר בערמאן סג"ל בק"ק האלברשטאדט...
אמ"ד בשנת תבא עליו ברכה. ובראש הס' נדפסות הסכמות הנאונים מ' צבי
אשכנזי המחבר שו"ת חכם צבי אביד בקהל אשכנזים באמ"ד, מ' שלמה
אאיליון אבד"ק ספרדים באמ"ד, מ' יצחק במ' אברהם האבד"ק פולין,
מ' נבריא אל האבד"ק נ"ש, מ' אברהם ברי יהודה ברלין אבד"ק אלברשטאט,
מ' צבי במ' זכריה אב"ד בלבוב, מ' יהודה ברניסן אב"ד בקאליש,
ומ' אשר בהקדוש מ' יצחק האבד"ק בעלז. ויהי אך יצא יצא הס' הזה מתחת
מכשח הדפוס, ויחפשו אחריו כי רבים וכן שלמים התענגו עליו, ויעזר לו הקצין מ'
בערמאן וי"ל גם ספרו, חבורי לקושים" (וויניציאה תע"ה). ובראות הרי
בערמאן כי שיבה זרקה בו וישלחהו עם ביתו, זו אשתו, לארץ הקדושה, ויתן לו
ארוחתו ב' מאות ר"כ שנה שנה. ובאותי בזה לעורר ראשי עם קדש ה' במשפט יבא עם
זקני עמו ושריו המה הדיינים להחזיק בעמור הדין שלא לישא שום פנים להשות היושר
ח"ו לא בהטיה נמורה ולא בגמרא דהטיה, שלא לעשות מפסק אחד הרבה פסקי דינין...
המקום יזכור לטובה כשהייתי בק"ק יערסלאוו אחר מיתת מורי הנאון
אב"ד דקהלתנו מו"ה ישראל דרשן ז"ל והיה עמי חברי הרב מ' ישראל
על קושר ז"ל ורצה רב אחד לתת לנו מתנה אלה נ"ש שנמצא לו הרבנות דקהלתנו
ולא אבינו להרכין אוננו להאזין ולהקשיב דבריו ועם חברי המנוח הסכמנו יחד באמרנו
אל הרב זלילה לנו לתת עינינו בממון לעבור את החרמות להיות מסרסורי עבירה" (שם
בהקדמתו). עכ"ל, אשרי העם שככה לו! -

אך חדושים על הלכות שחיטה בש"ע י"ד (עד סי' ר"א) שבעה עשר דפים אשר הדפס בעיר ברלין שנת תפ"ו 2 בשם: "בית ישראל הלכות שחיטה באור נפלא מהנאון הנדול מ' ישראל דרשן שפירא ולה"ה על הטי"ד עם האחרונים". ובקצה הס' כתוב: "ע"כ מצאתי מ"י של הנאון אביוקניו"ל". וחבל על מרגליות יקרות שירדו לשמיון ושטף הזמן נקפן. —

להנ"מ ישראל נולדו שתי בנות. הראשונה היתה אשת הרב מ' פריץ, ותלד לו את ההנ"מ ישכר בער אשר היה מקדם רב בק"ק רוסטיץ ואח"כ נתקבל לדיינא ומיץ בק"ק ניקלשבורג, ויחבר ספרו ויקראו בשם בית פריץ — על שם אביו — על מסכת מילה והלכותיה (ל"א דפים) והביאו לדפוס הר' נתן ניימארק ובן הר"ל הענא בעל שרשי יהודה בעיר ברלין תפ"ו ביחד עם הספר בית ישראל הנ"ל, ובהו השנית יתה אשת הקצין המיוסם והמפורסם מ' ברוך קרפלש שהיה פרנס ומנהיג עדת גלוגא רבתי, ותלד לאשה שתי בנות ותהיין שתיהן לרבנים מפורסמים. האחת היתה נשת הרב. המאור הנדול (כן יכנהו רבני הועד) מ' אברהם שהיה אב"ד בק"ק וארמ, ואח"כ נתמנה בהשתדלות חותנו. לראש בי דינא רבא דק"ק גלוגא ויוציא לאור עולם בעיר פראנקפורט דאדרה בשנת תס"ה (גאולה תהיה) המדרש רבה עם פירוש אביו הנ"מ משה יעקב העלין נכד הרש"ל, המכנה בשם "ידי משה" בהסכמת נאוני דורו (מיום ה' י"א אלול תס"ג) אשר חתמו וא"ו: "דוד בה"מ אברהם אופנהיים החופ"ק פראג ומצ"פ על ק"ק נ"ש, שאול חוב"ק קראקא והגליל. נפתלי בהנ"מ יצחק כ"ץ החוב"ק פוזנא, שמעיה בר אברהם ישכר בער החופ"ק ברלין והמדינה יהודא ליב חוב"ק גלוגא רבתי, אור שרגא פייבש מבית חלפן חוב"ק אונגרש ברוך, אברהם בה"י יודא חוב"ק האלברשטאט 9). יהודא אריה ליב החוב"ק קרעמזיה ברוך בר זלמן הלוי אויסטרלין חוב"ק קעלין, הלל בר יהושע מינץ חוב"ק לייפניק, אליעזר במ' יודא חוב"ק חמעלינק, מאיר בר שמשון חוב"ק בראטשין חתן המחבר, ישעיה האב"ד ק לעבזניץ בגליל פוזנא. —

ההנ"מ אברהם היה בימי הורפו תלמיד מובהק להנ"מ שמעון וואלף מפינסטשוב בעל כבוד חכמים, ובעת זקנותו ככלות כחו קבע מושבו בקמ"ד ווינא הבודה, ועשירי העיר אשר הנגם ה' בהון תועפות כלכלו את שיבתו והוא ישב באהלו אהל התורה והעבודה ויחבר ספרו זרע אברהם על המדרש רבה שיצא לאור בחייו בעיר אמשטרדאם שנת תפ"ה, ע"י בנו הרב מ' יוסף חתן הרב הקדוש המופלא מ' רפאל שפיץ הי"ד מוויילנא, ויצא לאור שנית באמ"ד בשנת תפ"ו יחד עם הס' יפה מראה ע"י הר' יצחק במ' אריה ליב רב"ד באפטא בן הנ"מ יצחק האב"ד קראקא. — וימת אברהם בשיבה טובה בעיר ווינא ערך תפ"ו (בהקדמת הוצאה השנית מספרו).

והתנו השני של הקצין מ' ברוך הוא הרב הנאון מ' יהודא אריה ליב, הוא היה אב"ד ור"מ בעיר לובזעניץ בפולניא כעשרים ושתים שנה (שם יעקב [פפד"א

9) הנ"מ אברהם בר יודא ברלין כתב בהיותו אב"ד ק האלברשטאט מכתב בקשה והתנצלות לקבל הרשות להדפיס התלמוד (ראה, קוה"י בתלברשטאט) צד 60, 170) ובשנת 1717 (תע"ז) י"א מנחם, נתקבל לאב"ד ק אשכנזים באמ"ד, ונפטר שם כ"ד אדר ת"ץ (שאריית ישראל לר' מנחם מן הלוי, פרק ל"ד, ובס' "משפחות פראג" 381).

תעז] למחותנו הנ"מ יעקב מר"ץ ד"ק לובזעניץ, ערך ענוה סמן כ"ג, ואח"כ נתקבל לאב"ד ור"מ בקאליש ויתן שם הסכמתו על ספר משנת ר' אליעזר בשנת תנ"ו, ובראש הסכמתו זאת כתוב שנבחר לאבד"ק קרעמזיר והוא נסע אמנם שמה ויבא על החתום בשנת תס"ה בין רבני הועד על הרפסת ס' ידי משה הנ"ל, כאשר כתבנו, ובשנת תס"ח יצא אריה מסבנו ויבא, אמשטדמה ונתקבל שם לאב"ד ור"מ בקהלת אשכנזים, ויתן הסכמתו ביום ה' ו' מנחם תס"ח על הרפסת ס' עין יעקב (ברלין תס"ט), וינוע ויאסף שם אל עמיו ביום ד' כסליו ע"ת צרה לפ"ק, ונדפס ממנו חרושי תורה בס' שמע שלמה (אמ"ד ת"ע), וספרו "גור אריה" יצא לאור בעיר אמשטדראם בשנת תצ"ג ע"י בנו, בהסכמות נאוני הדור, וגם בת היתה לו ותהי אשת הקצין והגנדי מ' יצחק אבי הגנדי מ' יואל אשר בתו מ' יטלה היתה אשת ההנ"מ אלעזר בעל שו"ת שמן רוקח (ראה שם בהקדמתו לח"א ובהקדמת בנו לס' שערי תורה), ותלד לו את הנ"מ בנימין וואלף בעל שערי תורה בשנת 1777. (ראה Münz L. Rabbi Eleasar genannt »Schemen Rokeach«... Trier 1895 p. 90).

ג) בת הנ"מ יצחק שפירא היתה אשת הרב הגדול מ' יוסף שלמה לוריא רופא בלובלין, נין ונכד להנ"מ שלמה לוריא רופא בלובלין בן משפחת הרש"ל (שו"ת הרש"ל סמן כ"א) שבא בהסכמה ע"ס לוח החיים (קראקא תכ"ט) בחברת הר' שמואל בן מתתיהו רופא בלובלין — וכנראה הוא המובא בשו"ת מהר"ם לובלין (ס' ק"א) אשר יתארהו: "גברא רבא קדוש ונורא דמי לבר אלהין הישיש האלוף המופלא בתורה ובהסידות מ' שלמה רופא יצ"ו, וימת בעירו לובלין זקן ובא בימים וזה הקוק עלי לוח מצבתו (ראה דעת קדושים, אבני קדש ס' 28) אבן שיש אדומה:

"מצבת השר ר' יוסף שלמה רופא, מחבר איזה ספרים (?) בק"ק לובלין, שמו נידע בשערים, והיה מוכתר בכתרים, כסאו היה מוטל בין גדולים ושרים, והיה רופא מומחה לנפשות ובשרים, פה נטמן הארון והלוחות והשברים, שנת שפ"ו לפ"ק..."

מיוצאי חלצי הרב מ' שלמה נודעים לנו, בחו שהיתה אשת ההנ"מ מאיר הלוי אב"ד בשלש גלילות בזאמושטש — אשר בנו ההנ"מ יחזקאל לקח את מ' רחל בת הנ"מ יצחק האבד"ק פוזנא, (ראה שם צד 44) — ובנו ההנ"מ יחיאל היה אבי האשה חיה — הנפטרת בפראג יום ב' כסליו תס"ה, וראה גל עד סמן ס"ט, אשת ההנ"מ חיים, בהנ"מ נפתלי כ"ץ האבד"ק לובלין, והוא הולידה לו את הנ"מ נפתלי כ"ץ שהיה אבד"ק גלונא רבתי (ראה מגלת יוחסין לר"מ פערלש בקצהו). — ומ' אסתר אשת הר' אברהם בן בעל תו"ש (מגלת איבה).

ד) מתולדות ההנ"מ ישראל ישכר (פ"א אות ג) נודעות לנו רק שתי בנות אשר שם האחת מ' חנה ותמת בעיר פראג ברח"א אלול שצ"ו (משפחות פראג 380), ושם השנית מ' אסתר ותמת בעירו קראקא ותקבר בקבר אחר עם אשת בן דודה, הרב בעל מגלה עמוקות (ראה דור ישרים 16), ומי היו בעליהם לא פורש, וזה הקוק על ציץ קבורת מ' אסתר (ראה בס' לוחות זכרון סמן מ"ג):

"בואנה מקוננות שאנה קינה, על מות אשה חשובה והגונה, חכמותיה בחוץ תרונה, ותעבור הרינה במחנה, ה' נים... למ"ק נתנה מקוננות ערינה, ונהי קינים

תשאנה, מירי שנה בשנה, על הדסה היא אסתר בת
נאון מ' ישראל ישכר, יש שכר לפעולתה, ובצרור החיים
תהא צרורה נשמתה."

פרק שדישי.

הג"מ נתן שפירא בעל מגלה עמוקות, ותולדות בניו ובנותיו יוצאי חלציו.
(א) הרב הג"מ נתן נולד לאביו הרב מ' שלמה (פ"א אות ד') בשנת ש"מ'ה
באחת מערי ארץ פולניא אשר נרבה ויקרא את שם בנו על שם אביו ואמנם רוח
אלהי ממעל הסבה הדבר הזה, לקראו בשם זקנו, כי אנו מוצאים בו דמות דיוקנה של
זקנו וזו איקונין שלו דומה אליו, וכמו בזקנו — מצמידות ומתאימות גם אצלו יחדו התורה,
החסידות ופרישות, ודרך איץ — היא החקירה, התלכדו ולא הפידו, והכי על כן נקרא
שמו נתן כי כמחו גם הוא מאורות נתן כי במקצועות שונים אשר היה ערפל החולתם.
ויאיר נהיב גם בפרדים כי נכנס בו ויצא בשלום, וידיו רב לו בכל התורה בנסתר
ובנגלה בתכונה ופילוסופיא... מקרא משנה ונמרא קולע אל השערה, הלכות
מדרשים ואגדות ספרי וספרא, חכמת הדקדוק עד גמירא, נבוכים מורה, היה לו
יד ושם בכר הכמה, (בהקדמת בנו למנע' ואתהנן), ויהי כי הגיע שמעו הטוב באוני הרב
הגביר והקצין מרה משה ר' יעקיל'ש 10, בעירנו קראקא, ויתן לו את בתו מ' רוזא

(10) הקצין מ' משה — אחין הנדיב מ' אייזק ר' יעקיל'ש מעירנו קראקא —
בנה פה בשנת ת"ז בית מקדש נקרא בשם הצלת נפשות ויכונן בו מרתפים
עמוקים במעבי האדמה גדולים ורחבים לבוא בהחבא ולמצוא מנוס מחסה עז מפני חמת
המציק, ובבית ההיא עתה בית המדרש של הג"מ שאול לאנדא (ראה בספרי, לוחות
זכרון סמן נ"ז), ובניו של הר' משה ר' יעקיל'ש הם א), הרב מ' יצחק הנפטר
פה בשנת ת"ק (יום ד' נ' אדר) כמו שנחקק על מצבתו וכמו שכתוב הדר בפנקס
הח"ק (דף רנ"ה ע"א), והנה בא בעל "דברים עתיקים" בטרונאי (האשכול כ"א 174)
על הדברים האלה, ויאמר עם הספר כי דבר נמנע הוא שהר' יצחק ר"מ ר"י הזה
נפטר בשנת ת"ק, יען מה? כי מצאו חתום בפנקסי העדה משנת שצ"ה, ואנן מה
נענין אבתריה? לו היה האמת כדבריו שמצא את ר"מ ר"י ר"י שלנו חתום שחור
על גבי לבן, יצחק ר' משה ר' יעקיל'ש, כמו שחרות על המצבה וכמו שכתוב
בפנקס הח"ק כי אז החרשנו, אבל עתה האם לא לצחוק יהיה המבקר הזה עם חלומותיו
בעיני כל חוקר ומבקר בלי משוא פנים בצדק וכמישרים, הנשמע כזה? יען מצא המבקר
חתום בפנקס העדה בין האלופים הנכאים שם איש בשם, הר' יצחק סתם בלי שם אביו
וזקנו יטביע חותמו אמת כאלו היה הדבר ברור כיום שאין לפקפק ולהרהר אחריו כלל
שהוא הוא הר"מ ר"י ר"י שלנו בלי כל אות ומופת נגד שני עדים חיים וקיימים —
מצבתו, ופנקס הח"ק — אשר כל הרוצה יוכל לראותם, ואיך החי יוכל להכחיש את החי
ולומר, טעות היא? וככלב שב על קאו שונה נם מבקרנו את אולתו זאת, וכלום
הראה לנו האיש הזה כחו ועוצם ידו בבקרת שנהיה כפופים למשפטו בלי אות וראיה?
האמנם כי המלך החכם יעצני לבלתי אען כסיל כאולתו ובכל זאת שמוע אשמע לסיפא
דקרא לענות כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו, (ב) הרב מ' שמואל הכא על החתום
על כתב הרבנות ששכחו מקראקא בשנת ת"ס להג"מ משה האבד"ק הורדנא בעל
תפארת למשה' (דעת קדושים צד 11 מחלקה יתרון דעת), ואחרי כתבי זאת ראיתי
שגם ידידי הרה"ח מ' יוסף כ"ץ נ"י מפקפק בדבר הר"מ ר"י שלנו ויאמר
(דור ישרים הערה 38): והזמן ר"ח ת"ק (?) מעיד שהיה — ר"י שלנו — נכדו — של
ר' אייזק ר"י — ולא בן אחיו, וגם על דבריו תמה אקרא, כי לו נניח שנוולד ר"י שלנו
בשנת ת"ז באותה שנה עצמה שכנה אביו בית הצלה נפשות, וא"כ היה במות

לאשה ערך שס"ה וישב על שלהן חותנו הנביר ויהנה בתורה כי נתן לו ה' לב לדעת ולהזכיר מה ששמע מפי ספדים ומפי סופדים. הזכיר הגדול שאין כמוהו בכל עברים, חכמה ודעת הכל בכלל על פה כמסיני מסורים, גפית אלפס ושורים הגיד על פה לתלמידיו היקרים ותשובות ופוסקים אחרים אין גם אחת אשר לא ידע שרשם ועקרם. (בהקדמת בנו למנ"ע.)

בשנת ש"ע י' כאשר מת בעירנו קראקא הג"מ משה מרדכי מרגליות שנהג בה ישיבה מטעם העדה ואלופיה. נתעשר הג"מ נתן בכתרו כתר מלכות ויונון ישיבה בית ועד לתלמידים רבים בבית מדרשו הגדול אשר הקדישו לתכלית ולתועלת זאת כי נתן לו אלהים עושר ונכסים ורב פנינים והשלימו לאכול מהם מעדנים. נתן פזר לאביונים, להמו נתן מימיו נאמנים. נתן ליעף כ"ה ואין אונים. מיהב יהיב משקל לא שקיל ורודף שלמונים. נתן באוצרות בית ה' זהב ואדרכמונים. זאת התורה אשר שם לפני ולפנים. אם פרוכת מסך וטס של כסף מעילים וסדינים. משובצות במרגליות וטובות אבנים. אין כסף נחשב אצלו למאומה. כבימי שלמה. (שם.)

כי נשים מבט עינינו בספריו היקרים המגלים עמוקות נוכח אמנם לדעת כי צדקו גם נאמנו יהיו דברי בניו בהקדמותיהם לספריו. כי את הכל אהבה נפשו. ואהב הגסתרות להבנים סודותיה בדברי התלמוד ולקשרם יחד. כי היא היתה ילד שעשעיו אשר בה השפיק נפשו ויבלה בה רוב ימיו וישימה נר לרגליו ואור לנתיבותיו ולמדה לתלמידיו ההג"מ ברכיה שפירא בעל זרע בירך עה"ת (ר' קראקא ת"ז) שהיה אה"כ דייגא ודרשן בעירנו ההג"מ מאיר החיה ר"מ בווענגראווא. ואה"כ נתקבל לר"י בעיר אויסטערליין. (מנ"ע עה"ת פ' שמיני.) ההג"מ נח במ' פס"ה דייגא המהבר'ס' תולדות נח על שמות רבה (ר' קראקא שצ"ד). וגם ההג"מ שבתי הכהן בעל הש"ך נתגדל בביתו והיה משתעשע עמו... ויהי לו כבן ויורד על ברכיו. (כנו הג"מ שלמה שפירא בהסכמתו ל"ש"ך י"ד. קראקא ת"ז.) אשר הלכו בדרך שהתווה למו מורם לעשות כונים לדברי התלמוד בעמקי נסתרות. (11) ובכל זאת לא הניח ידיו גם מההלכה אשר למדה לתלמידיו המקשיבים לקולו. כי הוקם על לרעות צאן עדתו. רד עם הקבלה ועם ההלכה נאמן היה. ויתן. אלהים בלבו לחבר שו"ת מדבש וגופת צופים ערבות. הוציא לאור נחלים ולהבות. בנה חרבות שלשה המה מטיבי הלכות נחצבות. בהם הראה חריפתו ובקיאותו ועומק שכלו הרחבות. כל התורה בהם מרכבות... עם ראשי ישיבות יריב ריבות. בדיני ג' בבות בהלכות נדות וזבות. ואיסור תערובות. דיני שבת וערובות. עניני גישין קדושין וכתובות. (שם) ואחת מהנה נדפסת בשו"ת פני יהושע (סמן מ"ט) בענין תקנות ענוות אשר בה הראה כחו ועוצם ידו בפלפל התלמוד ומפרשיו. וידעתו הרבה בשו"ת הראשונים מבצבצת ועולה מבין בתרי אמריה אשר נלה בה פנים כהלכה. וכמו כן כתב בהסכמתו ע"ס זכרון שחבר הר"י בר נח על הדינים בהרוחות (12). כי שכרו כפול מן השמים. וממנו יראו וכן יעשו לעשות לקופה אונים. ואותו הרימו וינשאורו וינדלדו וינתנוהו להיות צופה נאמן לבית

(11) בס' מסורת הברית (פ' מקץ) מביא בשם רבנו שבתי הכהן לפרש הפסוק. תורי זהב נעשה דך' עש"י מה שכתבו המקובלים, וכמו כן חרתו על מצבתו שנלה סתרים (ראה בספרי, כתר כהנה' 20, 42) וברור הוא כיום כי ממקור ר"ן, מקור נאמן אשר לא יכזבו מימיו עשה את החיל הזה.

(12) כן העתיק בעבורי יד"ג הרה"ח מ' יוסף כהן צדק הי"ו מהספר. זכרון אשר הוא בבירוש מוועאום בלונדון. ותודתי נתונה לו בזה, כי הוציאני ממבוכה גדולה שלא לחשוב את ר"י בעל ספר. זכרון בין משפחת שפירא כמו שעשה המזויף הדר. כרמולי (ב.השרון) להכרמל שנה ששית 301 שהוסיף לו השם שפירא.

ישראל ולהסחכל עליו באספקלריא המאירה שלו בכלל, ועל עדתו בפרט, ויעמוד על משמרתו משמרת הקדש, ויעיר למוסר אונם, למלא תעודתו, ובכל זמן ועידן עוררם לפעלא טבא, כי מידי שבת בשבתו הגה מפיו יצא דרש רשומות במקלות פום ממלל רבבן" (לשון תלמידו הריב בהקדמתו לזרע בדרך ראשון). כי חפצו היה להגדיל תורה ולהאדירה.

מלבד שהיה ר"ן מכתר בכתר כהנה וכתר מלכות וכה גם לחוש המשולש הוא כתר הגדולה אשר חננו ה' ויעש צדקה בכל עת, כמו שהודיע לנו בנו בהקדמתו, ולפתע פתאם בא המות וניקף עליו שבט אפו ועברתו ויקחהו כחתף ברח שנכפלו בו הצרות בשנת שצ"ג, טרם הגיעו לשנת המ"ה לשנות חייו עלי אדמות לדאבון לב כל בית ישראל אשר הוקירו רום ערכו, ותרב בבית יהודה תאניה ואניה על האי מרגניתא שפירא שנודעה בלא זמנה, ובטלו שלשה כתרים כאחד, ועל האיש הזה אשר נתן זמירות בלילה קינה וללה, על חורבן אריאל והעיר המהללה, אשר היתה לשריפת אש גלמודה שכולה, בכה ויתחנן לה נתן בקולו ושר שירים בניגון שמנגנים שרפי עידאה בשלש משמרות הלילה. (בהקדמת בנו למג"ע). קוננו מר בכל תפוצות ישראל, ויקברו אותו בקראקא עיר, וגם שארו הג"מ אברהם שרענציל הספידו בעיר לבוב מספר מר (איתן האזרחי ח"ב פ' ראה), ומצבתו אמריה תאמר:

"פה נטמן איש אלהי קדוש מן הקדמונים, מגלה עמוקות
רוין ומטמונים, הוא שאומרים עליו שדבר אתו אליהו
פנים אל פנים, הגאון אב"ד ור"מ מו"ה נתן נטע בן
מו"ה שלמה שפירא זצ"ל נפטר ביום ד' י"ג אב
שצ"ג לפ"ק תנצב"ה."

(ב) אחרי מות הכהן הגדול, התעוררו בניו להקים שם אביהם, ולהת לו ניר לנצה ויוציאו לאור עולם בשנת שצ"ז בעירנו קראקא ספרו היקר "מגלה עמוקות" הכולל רנ"ב אופנים ע"פ הקבלה על סדר ואת חנן, ואמס מ' ר"ז לא האריכה ימים גם היא אחרי מות בעלה ותסע למנוחות נצה בשנת ת"כ. וזה הקוק על מצבתה:

"אקונן בבכי ועקה ומרה, על אשה צנועה ויקרה, הרבנית
מ' ר"זא בת מ' משה, אשה חשובה אכן הראשה,
צדקתה מי יוכל לפרשה, אשת חיל מי ימצא, כמוה
לא נמצא, והחכמה מאין תמצא, זמן שמחתנו בשמיני
עצרת, הסר המצנפת הרם עטרת, גברת ממלכת ואדרת,
בת ריצירה, אספה אורה, השם ינהם אותנו במהרה."

בניה ובנותיה אשר הולידה לבעלה עטרת ראשה הם: (א) בנה בכורה הג"מ שלמה שנדפסה ממנו דרשה (מג"ע פ' בא) נפלאה, ותחלתה: "ברשות אל רם ונשא מלך מלכי המלכים, וברשות התורה הקדושה הנתונה בארזים ומלאכים, וברשות חכמים וגבונים השונים ומשיבים דברים נכוחים אשאלה מענה לשון לדרוש בפרשת בא אל פרעה בפסוק מי ומי הדולכים, ובראשית הדרשה העיד אביו: "דרשה זו דרש גני היניק השם יגדלו לתורה ולמ"ש שלמה שיחיה, נחצר קאסווא שנת שפ"ג כשהיינו שם מפני אף ה' דבר בנו, והוא היה כבן שבע שנים, י"ר שיגדל ויהיך בתורת כל הימים, ויבלה שנותיו בנעימים, ויהי כי גדל שלמה ויעש חיל בלמודו ויקחהו הקצין מ' פייבוש מוילנא — או ווינא — והוכיחו לאיש בעבור בתו, ויקחה, ואז נתעלה לשבת על כסא

הרבנות בקי ציומר, בהיותו עול ימים ואח"כ נבחר לאבד"ק לוקאטש בשנת ת"א (רעז"ש) שנת כ"א) ואחרי זה נתקבל על כסא הרבנות בסאטמאר, בוואהלין, אך לא האריך ימים על ממלכתו כי המלאך המשחית בעם פגע בו ויקחהו ערך ת"ש, ועליו יקונן הש"ך בקינתו על גזרות ת"ה: ושאר הנאון הגדול ה' שלמה אב"ד דק"ס סטנאוה וניקוחקים דבריו בוקעים רקע ותהום נוקבות בן הנאון הגדול מ' נתן שפירא איש האלהים (ראה בספרי כתר כהנה צד 14). הסכמתו נדפסת בראש הש"ך על יו"ד בתוך הסכמות מבהרי גאוני הזמן, ובנו. הצדיק מ' אברהם נתן הבלתי נודע לנו מת בעירו קראקא כנזכר בפנקס הח"ק. — ב) משנהו הג"מ משה היה חתן השר והטפסר מ' ליזר מוויילנא, ויהי חד מבי דיר ומנהיגי עדת ווילנא (עת"ה 119). ויצרפוהו גאוני דורו בועד לובלין, ירד גראמניץ (שהיה ביום א' ד' ניסן ת"ר). להתוס על הדפסת הש"ך על הו"ה מ' ויהתוס: הצעיר משה בן לא"א הנאון הגדול כמ' נתן שפירא וצלה"ה. 13) והנהו אחים תרי צנתרא דדהבא ערכו ספרי אביהם לדפוס ולא זכו להו"ל רק מג"ע ואת הנ"ל ויתר ספריו יצאו לאור בסידורין ה"ה מג"ע עה"ת (לבוב תקנ"ה). הידושים על הר"ף (אמ"ד ת"פ). סליחה על הקדוש מ' אנשיל שנהרג בעירו קראקא (קראקא שצ"א), ועוד רב ממעשי אצבעותיו וילדי שבלו נשאר בכתובים. ג) הרב מ' יצחק הנולד בשנת שפ"ד ובמות אביו היה ערן עלם צעיר לימים ורך בשנים, ובפנקס הקהלה בעירו קראקא נזכר כי ביום ד' י"ד אייר ת"א לוח ר"י להקהלה סך שמונה מאות זהובים עצה"ע, ונראה איפוא מזה כי הנ"ל היה את האיש הזה שהלך בנתיבות יושר, גם בהון ועושה, אשר גם זה לא יועיל ביום עברה, כי ר"י מת ויאסף אל עמיו ביום ה' ב"ה שבט ת"ט לפ"ק בן כ"ה שנים (פנקס הח"ק דה ק"ב ע"ב). וקברוהו אצל קבר אביו, וכאשר עברו ימים רבים נמחקו האותיות מאבן המצבה (ראה Bibliotheca Hebraica Tom IV, pag. 1207) ונשכה מי הוא הקבור שמה ועמידו מצבה חדשה ועליה חרות:

"ציון לנפש חיה פה מצאנו, ודעת שמה לריק יגענו, יען נמצא קבור באשמנים, ותמחנה אותותיו מרוב שנים, אבן יגיד עלי' רעה גאון עוזנו, מגלה עמוקות ומגיה השכנו, כי רב כבודה בשם תפארת, להשאר בדור דורים למוכרת, גבאי הח"ק זאת אל לבם השיבו ומצבה חדשה על קברו הציבו, תקב"ץ לפ"ק לבריאת ארץ ושמים."

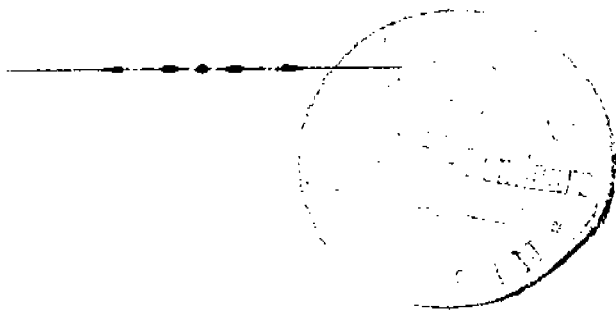
ואלה בנות: ד) מ' הוואליש, ותהי אשת הרב מ' צבי בהג"מ אביהם חיים שנה בעל תורת חיים, וכתוב הקדמה קטנה לספר אביו הנדפס בעירו קראקא וזאת גם הוא בעירו בימי עלומיו ביום ד' י"ב שבט שצ"ה (פנקס הח"ק צ"ה ע"א) ותקנה מ' הוואליש להג"מ אברהם כמ' מאיר ז"ק לאשה, ותלד לו בת ותקרא שמה רחל, על שם אמה, וגם עמל לא ראתה חיים נעמים כי מת בדמי ימיו ביום א' מ"ז תשרי ת"ה בעיר לבוב אשר נהג שם ישיבה אהרי אשר לקחהו שם אחר כבוד מעיר ממלכתו בא"י (ראה אנשי שם ס"ד וזכ"ה ח"א מ"ד ע"ב), ואחרי מותו נתנו לה בני אישה מאשתו הראשונה המש מאות זהובים לטובת בתה מ' רחל, שתגדלה בביתה ה'

13) ובנו היה הרב מ' שמהה ב"נס חותן הרב מ' מנחם מענדל אבד"ק הלוםק ונליל מינסק (דעת קדושים צד 79). —

שנים (פנקס הקהלה סמן תקנ"ח). — ה) מ' יוסל'ה אלמנת המנוח מ' ישכר בעריש
במ' ישכר — הנפטר פה ביום ו' כ' סיון ת"מ"ד (פנקס הה"ק דף ר"א ע"א) — מתה ביום
ה' י"ג תשרי ת"מ"ה (שם ר"א ע"ב). — ו) מ' דאבריש הנפטר ביום א' ח' תמוז ת"ב
(שם ק"א) וההורות על ציון קבורתה :

"פה נניחה וטמונה אשה הנונה. שבחה מי מנה. על כן
בנות ישראל בכינה. ותשאינה קינה. כי נתעוררה מכה
ראשונה. במיתת אחותה אחרונה. אשה דאבריש בת
הנאון ר"מ ואב"ד דקהלתנו מו"ה נתן נטע שפירא
נאונה. ביום א' בחדש תמוז בו ימים שמונה. לפ"ק
ארבע מאות ושני שנה ב"ז תנצב"ה."

בפנקס הה"ק לא נזכר מי היה אישה ואולי היתה אשת ההנ"מ ישעיה אשכנזי
מהילדס היים אשר היה התן הנ"מ שפירא ויעזור בידי גיסו הנ"ל להו"ד הס' מגלה
עמוקות בשנת שצ"ז. 14) ותלד לו בת אשר היתה אשת הנ"מ נתן נטע — בהנאון
הנודע מ' מנחם מן האבד"ק ווינא. — שהיה בעירנו חד מבי די"ד ויבא על החתום על
הרבה פסקי דינים. (פנקס הקהל סמן אלף תשצ"ז). — ו) מ' ליפשא שמתה כיג סיון
שצ"א (פנקס הה"ק צ"ה ע"ב). — ח) מ' יוסל' מתה י"ז תמוז שפ"ד (שם). והתן הנ"מ
נתן הר' מנחם מענדל בר בנימין מת פה כ"ה סיון שצ"א (שם). ואחת משתי אלה
האחרונות היתה אשתו. גם היתה אחת מהנה אשת הר' ישראל מקראטשין למשפחת
הילפרין (דעת קדושים 58) — עוד רבנים מופלאים אדירי התורה מתיחסים אחרי משה הנ"מ
נתן כמו הנ"מ יהונתן אייבשיץ בעל אורים ותומים. מ' אברהם נתן נטע
במ' משה מייזלש המחבר ס' נטע שעשעים. על גפ"ת (אמ"ד תצ"ה). ועוד רבים.
וגם כי כן יאמנו אצלו דברי בן-אמוץ אשר הביע בעים רוחו לאמר : "דברי אשר שמת
בפ"ך לא ימוש מפ"ך ומפי זרעך ומפי זרעך. אמר ה' מעתה ועד עולם. ולא להנם
אמר הכהן הנדול בתפלתו (מסכת תמיד ל"ז ע"ב) : "ברוך המקום ברוך הוא שלא
נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך הוא שבהר באהרן ובבניו לעמוד
לשרת לפני ה' בבית קדשי הקדשים". — אשרי העם שככה לו !

14) ואבי ההנ"מ ישעיה הוא הנ"מ ישכר במ' נתן מהילדס היים נכד
המהר"ם מפאדווא, ובפנקסי הקהלה נזכר פעמים רבות, ובס' נ"ג נכתב שהיה לו דין
ודברים עם הנ"מ צבי הירש במ' זכריה מענדל קלויזנר וההנ"מ יו"ט ליפשא
העליר פשר ביניהם ביום ה' י"ג מנחם ת"ד. —